

РОЗДІЛ 9 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-6/51>

ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

UKRAINE EURO-ATLANTIC PROSPECTS AT THE PRESENT STAGE

**Левчук О.В., к.е.н., доцент,
провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу
воєнно-економічних проблем**

*Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
orcid.org/0000-0002-2827-2134*

**Левчук В.Д., заслужений юрист України,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
проблем військового законодавства**

*Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
orcid.org/0000-0001-6436-985X*

Стаття присвячена висвітленню одного із найважливіших стратегічних завдань нашої держави – вступу України до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу. Основними пріоритетами ЄС безпосередньо створення економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також спільна валюта) і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, впровадження спільного громадянства, а також створення та забезпечення безпеки між державами-учасницями на міжнародному рівні. Під час дослідження перспектив євроінтеграції України слід враховувати основні переваги та недоліки такої інтеграції, а також мінливість сучасного політичного клімату.

Стосовно вступу України в НАТО насамперед слід відзначити, що реалізація євроатлантичної інтеграції України практично неможлива без розв'язання проблеми реформування системи регулювання сфери безпеки й оборони. Загальним фактом сучасної історії України є відповідні деструктивні тенденції у цій сфері. Вирішення цих проблем передбачає запровадження вищезгаданих європейських стандартів і у сфері безпеки й оборони. Зокрема, до таких завдань можна віднести вдосконалення системи координації, осучаснення системи планування та управління ресурсами відповідно до нинішніх європейських стандартів. Варто зазначити, що найбільш ймовірними, найвірогіднішими загрозами для України, її територіальної цілісності є такі, що пов'язані із конфліктом на сході України. З огляду на військову агресію Росії проти України, наша держава внесла на розгляд європейської сторони пропозицію щодо започаткування в Україні Консультативної місії ЄС (КМЄС) у межах СПБО.

Враховуючи результати проведення реформ та посилення обороноздатності України, що дало змогу нашим Збройним Силам увійти до списку ТОП-30 найсильніших армій світу, слід додати, що те, як ЄС та НАТО допоможуть найбільш правильно та ефективно розпорядитися результатами проведених заходів, буде мати надзвичайно важливе значення під час формування європейської політики в майбутньому.

Ключові слова: Європейський Союз, євроінтеграція, НАТО, політична сфера, економічна сфера, соціальна сфера, реформування системи регулювання сфери безпеки і оборони, Європейська стратегія безпеки.

The article is devoted to the coverage of one of the most important strategic tasks of our country – Ukraine's accession to the European Union and the North Atlantic Alliance. The main priorities of the EU are to create a direct economic union with the highest level of integration of economies (common foreign economic policy, common market for services, material goods, capital and labor, as well as a common currency) and political (common foreign policy) union, introduction of common citizenship, and the establishment and maintenance of security between States Parties at the international level. The study of the prospects of Ukraine's European integration should take into account the main advantages and disadvantages of such integration, as well as the variability of the current political climate.

With regard to Ukraine's accession to NATO, first of all, it should be noted that the realization of Ukraine's Euro-Atlantic integration is practically impossible without solving the problem of reforming the security and defense regulatory system. The general fact of modern history of Ukraine is the corresponding destructive tendencies in this sphere. Solving these problems involves the introduction of the above-mentioned European standards in the field of defense security. In particular, such tasks include improving the coordination system, modernizing the system of planning and resource management, in accordance with current European standards. It should be noted that the most probable, most probable threats to Ukraine and its territorial integrity are, in particular, those related to the conflict in eastern Ukraine. In view of Russia's military aggression against Ukraine, our state has submitted to the European side a proposal to launch an EU Advisory Mission (EUMC) within Ukraine within the framework of the SPBO.

Given the results of reforms and strengthening Ukraine's defense capabilities, which has enabled our Armed Forces to be included in the TOP-30 list of the world's strongest armies, it should be added that how the EU and NATO help to manage the results of the measures will be extremely important during the formation of European policy in the future.

Key words: European Union, European integration, NATO, political sphere, economic sphere, social sphere, reforming regulation of the defense and security European Security Strategy.

У сучасних умовах, станом на 2021 рік, євроінтеграція та вступ України в НАТО є одними із першочергових стратегічних завдань та цілей нашої країни. У контексті розгляду цього питання, а також обґрунтування тези про першочергову необхідність виконання саме цих завдань, слід розглянути сучасні перспективи євроінтеграції та вступу України в НАТО.

Насамперед слід сказати, що Європейський Союз (далі – ЄС) – це унікальне об'єднання країн Європи, які в результаті та за допомогою створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політичної діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. ЄС уже багато років демон-

струє свою злагодженість та ефективність внутрішніх процесів, зумовлену правильним регулюванням правовідносин всередині такого об'єднання країн. На забезпечення такої ефективності та злагодженості спрямовано діяльність розгалуженої системи спільних органів, які було наділено низкою власних національних повноважень, що створені країнами-учасницями ЄС. Такий підхід зумовив появу нових можливостей, зокрема можливість вирішення визначеного кола питань колегіально державами-учасницями ЄС. Отримане усупільнення суверенітетів називають також «європейською інтеграцією».

Згадуючи основні пріоритети ЄС, а саме безпосередньо створення економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також спільна валюта) і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, впровадження спільного громадянства, а також створення та забезпечення безпеки між державами-учасницями на міжнародному рівні, під час дослідження перспектив євроінтеграції України слід враховувати основні переваги та недоліки такої інтеграції, а також мінливість сучасного політичного клімату.

За даними соціопитування, до основних переваг членства в ЄС українці відносять підвищення рівня життя населення, вільний доступ молоді до навчання в університетах держав-членів ЄС, можливість вільного пересування. Кожен четвертий українець вважає, що членство в ЄС сприятиме проведенню внутрішніх реформ в Україні. Проте слід розуміти, що процес євроінтеграції пов'язаний із проведенням глибоких соціально-економічних реформ, а також радикальних інституційних перетворень, що тягне за собою певні економічні трати.

У цьому контексті доцільним вважається більш детально розглянути переваги та недоліки євроінтеграції України. Так, виокремлюють такі категорії, як: політична, економічна, соціальна та культурна.

До переваг у політичній сфері слід віднести: залучення України до Спільної європейської політики безпеки та оборони, яка гарантуватиме Україні державний суверенітет і територіальну цілісність; стабільність політичної системи. До недоліків у цій сфері відносять погіршення відносин України із країнами СНД.

До переваг у економічній сфері відносять: забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу; запровадження виробничих стандартів ЄС; створення додаткових перспектив туризму; об'єднання енергетичних потенціалів країн.

Серед недоліків у цій сфері слід виокремити можливе переміщення шкідливих для здоров'я виробництв на територію України, втрату конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін, а також стандарти якості.

Наступною сферою є соціальна, серед переваг слід виокремити формування середнього класу європейського рівня, реформування системи освіти, охорони здоров'я, а також соціального захисту.

Серед недоліків відзначають загрозу можливої незаконної міграції, ускладнення візового режиму зі східними сусідами, а також поглиблення демографічного спаду.

Також слід взяти до уваги, що у довгостроковій перспективі угода про інтеграцію має підвищити конкурентоспроможність українських товарів та, відповідно, підвищити обсяг експорту на світові ринки. Також зі зростанням якості товарів українського виробництва зміцняться позиції національних виробників на внутрішньому ринку.

Загалом Україні під час вступу до ЄС слід звертати увагу на використання саме позитивних моментів євроінтеграції з оптимальним вектором розвитку подальшої стратегії.

Також слід врахувати, що швидкий темп формування та розвитку воєнно-політичної ситуації в сучасному світі спричинив низку змін як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Однією з таких змін став перехід загального характеру загроз від загальносвітових, глобальних загроз до великої кількості регіональних загроз меншого масштабу. Такий перехід зумовив значний потенціал дестабілізації загальносвітової політичної ситуації та впливає на інтереси держав. Такі загрози можемо спостерігати в усіх сферах державного життя.

Що ж до вступу України в НАТО, то насамперед слід відзначити, що реалізація євроатлантичної інтеграції України практично неможлива без розв'язання проблеми реформування системи регулювання сфери безпеки й оборони. Загальним фактом сучасної історії України є відповідні деструктивні тенденції у цій сфері. Вирішення цих проблем передбачає запровадження вищезгаданих європейських стандартів і у сфері безпеки й оборони. Зокрема, до таких завдань можна віднести вдосконалення системи координації, осучаснення системи планування та управління ресурсами відповідно до нинішніх європейських стандартів.

Іван Павло II влучно зазначав ще в 1979 році: «Теперішній людині постійно загрожує те, що є справою її рук, що є результатом діяльності її розуму, прагнень її волі. У цьому й полягає трагедія людського існування в її широкому значенні» [6, с. 29]. Актуальність означеної тези передусім полягає у тому, що в сучасних умовах, коли загальносвітовий прогрес постійно набирає обертів, разом із цим постійно актуалізуються та з'являються нові суспільні та загальнолюдські потреби, що не завжди приводить до сприятливих наслідків. Постійно прогресуючи та позбавляючись попередніх загроз, створюються нові, фантомні загрози.

Не можна оминати увагою нестабільний характер деяких держав сьогодення, загроза таких країн полягає передусім у нестабільності локальної політичної ситуації, що може призвести до актів тероризму, незаконного обороту зброї, в тому числі й масового ураження.

Однією з найбільших проблем сьогодення у секторі безпеки та оборони є тероризм. Зближення України з ЄС та НАТО з-поміж усіх позитивних моментів має й можливі потенційні загрози. Зокрема, такий курс вимагає негайного та рішучого запровадження відповідних реформ превентивного характеру. Загроза тероризму може здаватися фантомною, «неможливою», проте не слід забувати, що у 2016 році Україна була визнана такою, що найбільше потерпає від терористичних загроз серед країн Європи.

Можливість вступу в НАТО є актуальною для усіх європейських країн, які готові взяти на себе відповідні зобов'язання та сприяти збереженню євроатлантичної безпеки. Незмінною умовою вступу в НАТО є можливість країни дотримуватися Вашингтонського договору 1949 року і додатково сприяти забезпеченню безпеки євроатлантичного регіону. Також країна повинна відповідати політичним, економічним та військовим критеріям, окресленим у дослідженні з розширення НАТО 1995 року.

Нині ж найбільш ймовірними, найвірогіднішими загрозами для України, її територіальної цілісності є зокрема такі, що пов'язані з конфліктом на сході України. Загрози, пов'язані з діями Російської Федерації, безумовно займають перше місце серед цієї категорії загроз. Слід першочергово підкреслити, що російська агресія 2014 року стосовно України зумовила зміну загальноєвропейських стратегій розвитку та підірвала ідею загальноєвропейської системи безпеки. Пріоритетом подальшої стратегії запобігання таким загрозам має стати зменшення вірогідності потенційних терористичних загроз. Полягати відповідні дії мають у збільшенні кількості та загальному розвитку системи антитерористичних заходів, а також, безумовно, вдосконаленні відповідної правової бази, враховуючи європейські стандарти, вдосконалення процесу взаємодії відповідних уповноважених органів та покращення рівня якості підготовки спеціалізованих професійних кадрів.

Європейська інтеграція в оборонній сфері – це не просто один із можливих напрямів поглиблення процесу, але й стратегічна та економічна необхідність для країн ЄС. Конфлікти на кордонах ЄС, зростання військових навчань у Європі, тероризм і кібертероризм, гібридні війни, дедалі більша розмитість між зовнішніми і внутрішніми загрозами – все це робить Європейський Союз і його держави-члени більш уразливими.

Враховуючи всі сучасні чинники та обставини, слід сказати, що на цьому етапі відповідальність європейської спільноти знаходиться на високому рівні щодо необхідності забезпечення безпеки на теренах Європи та у світі.

Європейський Союз у межах реалізації загальної політики в галузі безпеки та оборони приділяє особливу увагу питанням у сфері кризового врегулювання [5, с. 76–87]. Правовою основою антикризової діяльності ЄС виступає Європейська стратегія безпеки (далі – ЄСБ) [7], яка розвинула «Петерсберзькі завдання» (використання збройних сил на підтримку миру, участь у превентивних акціях із метою запобігання конфліктам та гуманітарних операціях) і Лісабонський договір [1]. Підписання Лісабонського договору стало новою віхою в розвитку Спільної зовнішньої та безпекової політики (далі – СЗБП). У Лісабонському договорі держави-учасниці відмовилися від архітектури «стовпів», а також здійснили реорганізацію всіх видів зовнішніх політик в унітарну систему принципів, цінностей та цілей [4, с. 233].

Особливий акцент в ЄСБ зроблено на таких стратегічних цілях ЄС: протидія загрозам і їх нейтралізація; створення навколо ЄС поясу з дружніх сусідів, а також співпраця та взаємодія з міжнародними організаціями (ООН та її Радою Безпеки тощо). Зазначимо, що порівняно з «Петерсберзькими завданнями» до кола завдань ЄСБ додалися низка нових. У Лісабонському договорі список був ще більше розширений: спільні операції з роззброєння; гуманітарні та рятувальні операції; надання військових порад і допомоги; запобігання конфліктам і підтримання миру; визначення завдань бойових сил в управлінні кризами, включаючи миротворчість і постконфліктну стабілізацію. При цьому слід зазначити, що всі ці завдання пов'язані і з боротьбою проти тероризму.

Європейська стратегія безпеки уточнює основні виклики та небезпеки для безпеки регіонального та глобального характеру, а також визначає пріоритети Євросоюзу щодо врегулювання криз із використанням військових та цивільних механізмів та інструментів у різних регіонах світу.

Водночас принципово новим підходом щодо організації європейської оборони було би створення нової моделі європейського оборонного союзу аж до створення європейської армії.

Як і кожна держава, що має свої Збройні сили, так і ЄС повинен мати свої Збройні сили. Як усім відомо, будь-який збройний конфлікт (війна тощо) насамперед впливає на розвиток держави, особливо на її економіку.

Для уникнення цього ЄС необхідно вирішити питання щодо створення власних Збройних сил, які могли б забезпечити належний захист країн-учасниць ЄС від агресорів.

Крім того, на сьогоdnішньому етапі підхід до розуміння актуальних загроз стає дедалі ширшим, зокрема можемо відзначити посилення ролі невійськових загроз. До таких слід віднести загрози, пов'язані з політичною, економічною, гуманітарною та екологічною сферами державного життя. В умовах глобалізації з'являються нові, актуальні загрози як локального, так і загальносвітового характеру. Пов'язані такі загрози, зокрема, з комунікацією, обміном інформацією, рухом капіталу. На перший погляд, такі загрози дійсно не є «явищами» в широкому розумінні, проте вони цілком активно та ефективно впливають на всі інші сфери суспільного життя. Яскравим прикладом є кібератаки, вони цілком здатні паралізувати роботу держави в таких сферах, як економічна, фінансова

та енергетична. Означена загроза цілком може зупинити роботу державного апарату загалом. До вірогідних наслідків можемо віднести: витік інформації щодо новітніх технологій, що в подальшому може «попасти» до «злих рук» із метою збагачення одних осіб, що призведе фактично до залежності одних осіб від інших.

Звертаючись до розгляду перспектив подальшого співробітництва України та Європейського Союзу щодо проведення спільної політики, а також вступу України в НАТО, слід зазначити, що Глобальна Стратегія ЄС передбачає важливий пункт, загальний зміст якого полягає у співпраці з країнами та регіональними об'єднаннями, що поділяють погляд ЄС. Аналізуючи це положення, слід підкреслити стратегічну важливість України для європейської спільноти в контексті безпеки, зокрема стосовно агресії Росії. Цей фактор зумовлює подальшу співпрацю. Таким чином, аспект партнерства України та ЄС стосовно зовнішньої політики ілюструє актуальність для обох сторін [4]. У розрізі цієї тези можемо окреслити три ключові галузі співпраці, серед яких:

- взаємодія України і ЄС на локальному та наднаціональному рівнях із приводу забезпечення загальної безпеки;

- сприяння ЄС забезпеченню безпеки та стабілізації України; сприяння України забезпеченню безпеки Європи.

Доцільно підкреслити, що подальша співпраця України та ЄС буде заснована на всебічній підтримці України щодо збереження суверенітету, територіальної цілісності, національних інтересів, безпеки держави та людини.

Сьогодні триває реалізація Адміністративної угоди, укладеної у грудні 2015 року між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством. Цей рамковий документ дав змогу створити юридичні рамки для практичного співробітництва між підприємствами оборонно-промислового комплексу України та країнами-членами Агентства, а також залучення до його відповідних програм і проектів.

З огляду на військову агресію Росії проти України, наша держава внесла на розгляд європейської сторони пропозицію щодо започаткування в Україні Консультативної місії ЄС (КМЄС) у рамках СПБО. Діяльність місії різноманітна і включає консультативну підтримку щодо розроблення стратегічних документів та законопроектів, матеріально-технічну допомогу, координацію донорської допомоги в Україні у сфері реформи правоохоронних органів і навіть пошук коштів для реалізації реформ.

Також слід відзначити темпи адаптації стандартів підготовки та оборонного сектору загалом, Україна виконала план на 90%, що, безумовно, означає дуже стійку перспективу включення нашої держави до лав країн-членів НАТО. Ще однією позитивною звісткою стало те, що українська армія увійшла у ТОП-30 найсильніших армій світу. Такий результат було досягнуто в результаті проведення активних та рішучих реформ, а також співпраці з країнами-партнерами: Великобританією, Канадою, США, Литвою та Польщею. Результатом таких активних дій із боку нашої країни стало те, що Альянс визнав прагнення України стати повноцінним його членом та вніс Україну до списку «країн-аспірантів» [2].

Також слід додати, що у разі створення «оборонного союзу ЄС» Україна має потенційну перспективу приєднатися до нього як партнер. Відзначаючи те, що однією з ключових засад такого оборонного союзу є розвиток спільного оборонно-промислового комплексу, важливість внеску України базується на досвіді, що сформувався як на теоретичному, так і на практичному рівнях за семирічний період війни з військами Росії та сепаратистськими формуваннями, що ними підтримуються у східній частині України. Неоцінним є досвід нашої держави у нейтралізації застосування принципів гібридної війни та виявленні і ліквідації гібридних загроз. Якщо звернутися до більш широкого підходу, то вклад України могли би становити ще й напрацю-

вання з приводу протидії спробам агресора провокування масових протестів, соціальних бунтів і внутрішніх протистоянь та збереження цілісності в умовах наявності великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

З іншого боку, Україна могла б домагатися від Брюсселя залучення її до процесів формування європейської безпекової політики з правом дорадчого голосу (що передбачається Угодою про асоціацію). Це сприяло б інтеграції України до системи прийняття політичних рішень в ЄС, підвищувало її відповідальність за європейську безпеку та стало би вагомим кроком на шляху інтеграції нашої держави до Євросоюзу. Враховуючи результати проведення

реформ та посилення обороноздатності України, що дало змогу нашим Збройним Силам увійти до списку ТОП-30 найсильніших армій світу, слід додати, що те, як ЄС та НАТО допоможуть найбільш правильно та ефективно розпорядитися результатами проведених заходів, буде мати надзвичайно важливе значення під час формування європейської політики в майбутньому. На шляху до євроінтеграції та вступу в НАТО ще потрібно буде зробити велику кількість змін, проте Україна вже показала свою важливість для європейської спільноти та свою рішучість у досягненні поставлених цілей, що дає змогу говорити про позитивну перспективу євроатлантичного курсу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06. (дата звернення: 15.03.2021).
2. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
3. Артёмов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції. Навчальний посібник. Ужгород. 2008. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/37124>. Фоменко С.В. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС: від національних інтересів до спільних цінностей. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. Вип. 1. С. 224 – 242.
4. Яковюк І.В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: історія питання. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю.П. Битяк та ін. X. : Право, 2005. No10. С. 76 – 87.
5. Jan Paweł II. Redemptor Hominis: Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II, w Której u Początku Swej Papieskiej Posługi Zwraca Się do Czcigodnych Braci w Biskupstwie, do Kapłanów, do Rodzin Zakonnych, do Drogich Synów i Córek Kościoła Oraz do Wszystkich Ludzi Dobrej Woli. – Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1979. – 78 s.
6. European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-securitystrategy-secure-europe-better-world> (Last accessed: 18.02.2021).